

Lucjan Goczol

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Badań Strategicznych i Regionalnych

WSTĘP DO BADAŃ NAD KOOPETYCJĄ JAKO KONCEPCJĄ WSPÓŁPRACY KONKURENCYJNEJ MIAST W AGLOMERACJI MIEJSKIEJ

Streszczenie: Celem artykułu jest przybliżenie stanu badań nad koopetycją jako koncepcją współpracy konkurencyjnej miast aglomeracji miejskiej. W tym zakresie identyfikuje się w warunkach polskich (a także międzynarodowych) lukę badawczą w występowaniu koopetycji w sektorze publicznym. Wszelkie publikacje dotyczą koopetycji w sektorze przedsiębiorstw, a i tam wskazuje się na nie do końca zbadane obszary i konieczność pogłębienia wiedzy. W krajowych opracowaniach naukowych podnoszono jedynie konieczność stosowania na poziomie aglomeracyjnym podejścia sieciowego, opartego na komplementarności funkcji. W artykule przedstawiono wyniki przeprowadzonej wstępnej kwerendy bibliograficznej oraz planowany zakres zadań i metod badawczych.

Słowa kluczowe: koopetycja, strategia koopetycji, aglomeracja miejska, współpraca, konkurencja.

Wprowadzenie

W artykule podjęto próbę wyłonienia luki badawczej w zakresie badań nad koopetycją w kontekście współpracy konkurencyjnej miast w aglomeracji miejskiej. Koopetycja jest stosunkowo nową koncepcją w ekonomice miejskiej i regionalnej, czerpiącą inspirację bezpośrednio z takich nauk, jak matematyka (teoria gier), ekonomia (teoria kosztów transakcyjnych), zarządzanie (podejście zasobowe oraz zarządzanie strategiczne) oraz prawo (prawo o ochronie konkurencji oraz prawo międzynarodowe) [Cygler, 2014, s. 328]. Oryginalność i waga podjętego tematu wiąże się z identyfikowaną zarówno w warunkach polskich, jak

i międzynarodowych luką badawczą w zakresie występowania zjawiska kooperacji w sektorze publicznym. Wszelkie publikacje dotyczą kooperacji w sektorze przedsiębiorstw, ze szczególnym wskazaniem na klastry, a i tam wskazuje się na nie do końca zbadane obszary i konieczność pogłębienia wiedzy. [Dagnino i in., 2008]. W krajowych opracowaniach naukowych podnoszono jedynie konieczność stosowania na poziomie aglomeracyjnym podejścia sieciowego opartego na komplementarności funkcji [Gwosdz i Sobala-Gwosdz, 2012].

Jako główny problem badawczy zdefiniowano określenie sposobu nawiązywania i rozwijania kooperacji miast w ramach aglomeracji miejskiej. Istotą tak ujętego problemu badawczego jest identyfikacja czynników sprzyjających nawiązywaniu i rozwijaniu kooperacji w układzie miast aglomeracji miejskiej wraz ze wskazaniem kosztów i korzyści zastosowania takiego podejścia. Zagadnieniem kluczowym jest poszukiwanie takich czynników, które sprzyjają wdrażaniu strategii kooperacji w aglomeracjach miejskich, szczególnie w kontekście współczesnych wyzwań globalnych i światowych oraz europejskich megatrendów. Główny problem badawczy projektu został zdekomponowany na następujące problemy cząstkowe:

- jaka jest specyfika aglomeracji miejskiej?
- jakie są bariery współpracy miast w ramach aglomeracji miejskiej?
- jak należy rozumieć kooperację jako formę współpracy i konkurencji miast, także w kategoriach kosztów i korzyści?
- jakie są doświadczenia zagraniczne w zakresie stosowania kooperacji miast?
- jakie są współczesne instrumenty i narzędzia budowania kooperacji miast, w tym w ramach aglomeracji miejskiej?
- w jaki sposób można wdrażać koncepcję kooperacji w miastach Aglomeracji Górnośląskiej?

Problemy te stanowią bazę dla określenia zadań badawczych oraz dobrania najodpowiedniejszych metod badawczych dla ich realizacji.

1. Przegląd dotychczasowych kierunków badań nad kooperacją i identyfikacją luki badawczej

Rozkwit nauki o kooperacji przypada na połowę lat 90., a za jej prekursorów uważa się dwóch amerykańskich naukowców: A.M. Brandenburgera i B.J. Nalebuffa. Wydając w roku 1996 swoje dzieło pt. *Co-opetition*, przyczynili się do popularyzacji teorii kooperacji [Czakon, 2013]. Podstawą próby wyjaśnienia strategicznego współdziałania między kooperatorami była teoria gier, gdzie ana-

lizie poddaje się zależności pomiędzy konkurencją i współdziałaniem. Polega to w szczególności na analizie sytuacji, w której gracze podejmują decyzje mieszczące się w pewnym szablonie określonych reguł zachowań. Szuka się tych zachowań, które odpowiadają danej sytuacji, a następnie tworzy się charakterystykę interakcji między nimi [Stanienda, 2012, s. 184]. Zatem wzrost zysku i poziomu konkurencyjności nie musi się odbywać wyłącznie w relacji *win-lose*, ale także z powodzeniem w relacji *win-win* [Brandenburger i Nalebuff, 1995]. Zamiast postrzegać we wszystkich „aktorach gry” konkurentów, należy szukać takich obszarów biznesowych, które pozwolą wielu uczestnikom osiągnąć wspólne korzyści [Tundys, 2011, s. 580].

Podjęcie badań nad koopetycją miast aglomeracji miejskich wynika z obecnego stanu wiedzy na temat tego zagadnienia. Dokonane podsumowanie dotychczasowego dorobku naukowego, ocenianego jako funkcja monotoniczna liczby poświęconych przedmiotowi badań publikacji naukowych (książek i artykułów), wskazuje na znaczące zwiększenie zainteresowania tą tematyką dopiero po roku 2008. W latach 1991-2013 opublikowano bowiem 197 artykułów poświęconych koopetycji, z czego połowę (99) wydano w ostatnich 5 latach. W przypadku pozycji książkowych na rynku światowym ukazało się 8 pozycji poświęconych wyłącznie koopetycji, z czego 6 pozycji wydano w ciągu ostatnich 5 lat [Cygler, 2014, s. 327]. Żadna z publikacji nie dotyczyła badania zjawiska koopetycji na poziomie aglomeracji miejskiej, ograniczając się do sektora przedsiębiorstw. Pojęcie koopetycji w kontekście aglomeracji miejskiej stanowi zatem zupełnie *novum*. Potwierdza to przegląd źródeł wtórnych, a zwłaszcza literatury przedmiotu, który wykazał istnienie luki w zakresie badań nad koncepcją koopetycji miast w aglomeracji miejskiej. W literaturze przedmiotu można jedynie znaleźć odwołanie się w kontekście aglomeracji miejskiej do strategii kooperacyjnej, zakładającej współdziałanie metropolii i regionów oraz umożliwiającej obopólne wzmacnianie ich pozycji konkurencyjnej w otoczeniu wewnątrz krajowym i międzynarodowym [Klasik, 2002]. Wyniki wstępnego przeglądu źródeł wtórnych przedstawiono w tab. 1.

W świetle wyżej przedstawionych uwarunkowań i dynamiki rozwoju teorii koopetycji zasadne wydaje się poddanie badaniom skłonności aglomeracji miejskiej do wdrażania strategii koopetycji. Powinna ona dawać lepsze wyniki niż wdrażanie strategii konkurencyjnych poszczególnych miast aglomeracji. Koopetycja łączy bowiem przeciwstawne zachowania poszczególnych miast, tworząc zupełnie nową relację między nimi [Mucha-Kuś, 2012].

Tabela 1. Identyfikacja luki badawczej na podstawie wstępnego przeglądu źródeł wtórnych

Lp.	Źródło	Definicja, koncepcja	Sposób pojmowania	Sposób badania	Wnioski z badań
1.	2 Brandenburger A.M., Nalebuff B.J. (1995), <i>The Right Game: Use Game Theory to Shape Strategy</i> , "Harvard Business Review", July-August, s. 57-71	3 Koopetycja (<i>ang. Co-opetition</i>) – jednoczesna współpraca i konkurencja jako nowa koncepcja w relacjach przedsiębiorczych opartych na teorii gier	4 Będąc przedsiębiorcą, możesz jednocześnie pozostawać w relacji kooperacji i konkurencji. Dzięki takiej strategii możesz uzyskać więcej, niż gdybyś tylko współpracował lub konkurował. Zwycięzców jest więcej niż jeden	5 Studia przypadków	6 Wzrost zysku i poziomu konkurencyjności nie musi się odbywać wyłącznie w relacji <i>win-lose</i> , ale także z powodzeniem w relacji <i>win-win</i>
2.	Klasik A. (2002), <i>Strategie regionalne. Formułowanie i wprowadzanie w życie</i> , Wyd. AE, Katowice, s. 52-57	Strategie regionalne, strategie kooperacyjne, studia prospektywne i analiza strategiczna	1. Studia nad strategiami regionów są poszukiwaniem odpowiedzi na wyzwania przyszłości i otoczenia. Studia prospektywne i analiza strategiczna stanowią główny nurt metodologicznych poszukiwań i zastosowań 2. Sformułowania wymaga kooperacyjna strategia zakładowa i regionów, umożliwiająca współdziałanie metropolii i regionów, umacnianie ich pozycji konkurencyjnej w otoczeniu wewnątrzrajowym i międzynarodowym	Badania własne	Kompendium wiedzy zawierające uporządkowane podejście do strategii regionalnych: konkurencyjnych i kooperacyjnych
3.	Parysek J. (2008), <i>Aglomeracje miejskie w Polsce oraz problemy ich funkcjonowania i rozwoju</i> [w:] J. Parysek, A. Tolle, <i>Wybrane problemy rozwoju i rewitalizacji miast</i> , Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 29-48	Definiowanie i klasyfikacja aglomeracji, wydzielenie głównych aglomeracji miejskich w Polsce oraz przedstawienie podstawowych problemów ich rozwoju i funkcjonowania	Aglomeracją jest przestrzenne skupienie jednostek osadniczych, powiązanych silnymi relacjami przepływu osób, towarów, pieniądza i informacji. Spośród tych jednostek wyróżniamy jedną cechę się odpowiednią wielkością i wysokim poziomem centralności i generuje odpowiednio silne powiązania.	1. Kwerenda bibliograficzna 2. Badania własne	1. Dla zwiększenia ogólno społecznej efektywności funkcjonowania aglomeracji i zahamowania niekorzystnych tendencji ich rozwoju w aktualnie istniejącej sytuacji potrzebna jest wielopłaszczyznowa współpraca władz samorządowych, jednostek administracyjnych wchodzących w skład aglomeracji oraz uspołecznienie procesów planowania jej rozwoju, przy

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5	6
		Jest to centrum (węzeł, jądro) aglomeracji			<p>wykorzystaniu nowych form współzależności czy współzależności (governance) oraz nowych idei, koncepcji i modeli planowania rozwoju miast</p> <p>2. Potrzebne jest zrozumienie tego, że każda z gmin wchodzących w skład aglomeracji jest jej składową przetrzeźnioną i nie może się efektywnie rozwijać w oderwaniu od tej własnie całości</p>
4.	<p>Niziołek M. (2008), <i>Problemy ustroju aglomeracji miejskich</i>, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa</p>	<p>Aglomeracja miejska – pojęcie i specyfika oraz problemy funkcjonowania w Polsce</p>	<p>Brak prowadzenia przez państwo polityki metropolitalnej po roku 1990 spowodował, iż problemy występujące na obszarze aglomeracji wciąż pozostają nierozwiązane. W Polsce specyfika wielkich miast nie jest w wystarczający sposób dostrzegana przez państwo i brak jest dobrych rozwiązań prawnoustrojowych</p>	<p>1. Kwerenda bibliograficzna</p> <p>2. Studia przypadek</p>	<p>1. Obawiając się ingerencji i ograniczenia samodzielności, jednostki lokalne przestrzegają organy metropolitalne jako czynnik centralizujący zarządzanie, a przy tym oderwany od realnych spraw codziennego życia zbiorowości lokalnych</p> <p>2. W Polsce nie uwzględnia się obiektywnego kontekstu funkcjonowania aglomeracji miejskich w konstruowaniu ustroju prawnego dla wielkich obszarów miejskich</p> <p>3. Brak polityki metropolitalnej powoduje zbyt wolne nadrobienie dystansu cywilizacyjnego w stosunku do metropolii europejskich</p>
5.	<p>Dagnino G. B., Le Roy F., Yami S., Czakon W. (2008), <i>Strategie koopetycji – nowa forma dynamiki międzyorganizacyjnej?</i>, „Przegląd Organizacji”, nr 6, s. 3-7</p>	<p>Istota, proces, kontekst, skutki stosowania oraz fundamenty epistemologiczne koopetycji</p>	<p>Koopetycja nie jest ani rozwinięciem teorii konkurencji, ani teorii współdziałania. Definiuje się ją jako „system aktorów działających na podstawie częściowej zgodności interesów i celów”. Koopetycja jest osobliwym obiektem badań, wymagającym odrębnego podejścia teoretycznego. To podejście znajduje się</p>	<p>1. Metodyka systematycznego przeglądu literatury</p> <p>2. Badania własne</p>	<p>1. Sama akceptacja pojęcia w języku akademickim nie jest jeszcze za pewniona. Nie występuje ono w leksykonach czy encyklopediach, ani angielsko-, ani francuskojęzycznych, ani też po polsku, nawet jeśli te leksykony specjalizują się w ekonomii i zarządzaniu</p> <p>2. Strategie koopetycji wywołują się interesujące z co najmniej trzech</p>

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5	6
6.	Cygler J. (2009), <i>Kooperacja przedsiębiorstw. Czynniki sektorowe i korporacyjne</i> , Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa	Istota kooperencji, jej teoretyczne podstawy (teoria gier, model PARTS, koszty transakcyjne, koncepcja zasobowa)	Znaczące zmiany w otoczeniu przedsiębiorstw wymuszają poszukiwanie nowych rozwiązań strategicznych, które byłyby skuteczniejsze od relacji konkurencyjnych czy kooperacyjnych. Coraz częściej w praktyce jest identyfikowana skłonność konkurentów do związków kooperacyjnych	1. Kwerenda bibliograficzna 2. Studia przypadków 3. Pilotażowe badania empiryczne	Brak konsensu co do jednej formy terminu <i>kooperencji</i> . Kooperacja to spolszczenie angielskiego <i>cooperation</i> – łączącego słowa: <i>cooperation</i> i <i>competition</i> . Z uwagi na poprawność słowotwórczą termin kooperencja wydaje się autorom bardziej właściwy
7.	Rusko R. (2010), <i>Value creation and Networking in Cooperation and Public Value Management – The Two Challenging Complementing Frameworks of Management Studies</i> , "Manager Journal" No. 12, Faculty of Business and Administration, University of Bucharest, s. 209-223	Koncentracja na identyfikowanym nowym wkładzie do nauk zarządzania z jednoczesnym uwzględnieniem sektorów prywatnego i publicznego. Koncepcje: kooperacji oraz zarządzania wartością publiczną	Kooperacja jako jednoczesna współpraca i konkurencja w sektorze biznesu. Zarządzanie wartością publiczną jako koncepcja sieciowania i udziału obywateli. Komplementarność koncepcji kooperacji i zarządzania wartością publiczną (ang. <i>PVM – public value management</i>)	1. Kwerenda bibliograficzna 2. Studia przypadków	1. We współczesnych badaniach zarządzania istnieje kilka dominujących paradygmatów: konkurencja i kooperacja w zarządzaniu przedsiębiorstwem oraz menedżeryzm i nowego zarządzania publicznego (ang. <i>NPM – new public manager</i>) w zarządzaniu sektorem publicznym

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5	6
8.	<p>Gwosdz K., Sobala-Gwosdz A. (2012), <i>Struktura funkcjonalna i powiązania miast konurbacji katowickiej po dwu dekadach restrukturyzacji</i>, „Przegląd Geograficzny”, s. 483-507</p>	<p>Próba określenia współczesnej struktury funkcjonalno-przestrzennej konurbacji katowickiej. Podstawą teoretyczną przyjętą w artykule jest teoria systemu miejskiego, rozumianego jako zintegrowany i zorganizowany zespół jednostek osadniczych, wzajemnie na siebie oddziałujących poprzez różnorodne powiązania i relacje</p>	<p>Obecnie struktura aglomeracji ma charakter raczej późnoindustrialny niż postindustrialny. Wskazano na dwa główne procesy wpływające na współczesne zorganizowanie funkcjonalną koncentrację usług ponadlokalnych w Katowicach oraz procesy deindustrializacji i reindustrializacji</p>	<p>1. Kwerenda bibliograficzna 2. Analiza danych statystycznych pozyskanych odpłatnie od Głównego Urzędu Statystycznego</p>	<p>2. Badania pokazują, że istnieją teoretyczne i praktyczne powiązania między zarządzaniem publicznym i zarządzaniem przedsiębiorstwem 3. Obie koncepcje zaczęły powstawać mniej więcej w tym samym czasie i żadna z nich nie osiągnęła znaczącej pozycji w naukach o zarządzaniu 4. Obie koncepcje stanowią współczesne wyzwanie wobec koncepcji, które nie do końca się sprawdziły w praktyce, jak np. NPM</p>
					<p>1. Ukształtowanie się w Aglomeracji Górnośląskiej modelu hierarchicznego z dominującą pozycją Katowic. Miasto to jako stolica województwa i ośrodek dominujący systematycznie przejmując dynamiczne funkcje usługowe o charakterze ponadlokalnym, ograniczając w innych miastach rdzeniowych aglomeracji możliwości ich wykształcenia 2. W warunkach neoliberalnej fazy rozwoju po 1989 roku w Aglomeracji Górnośląskiej mieliśmy do czynienia z „pasywną metropolizacją” związaną z mało efektywnym zarządzaniem 3. Stojące przed Aglomeracją Górnośląską wyzwania rozwoju funkcjonalno-przestrzennego są nadal ogromne. Dwa główne z nich to:</p>

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5	6
					„(1) równoważenie rozwoju kulturalnego katowickiej w ujęciu modelu sieciowego; (2) dalsze umacnianie i dywersyfikacja bazy ekonomicznej”
9.	Drobniak A., Goczoł L., Kolka M., Skowroński M. (2012), <i>The Urban Economic Resilience in Post-industrial City – The Case of Katowice and Bytom</i> , „Journal of Economics & Management”, Vol. 10, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice	Konceptcja <i>urban resilience</i> – prężności miejskiej	Miasta, które przeszły restrukturyzację bazy ekonomicznej, różnią się stopniem odporności na zewnętrzne zjawiska szokowe, np. światowy kryzys finansowy	1. Kwerenda bibliograficzna 2. Studia przypadków	Zróżnicowanie prężności miejskiej badanych miast, np. Katowic i Bytomia, jest drastycznie różne. Pomimo że wymienione miasta są częścią Aglomeracji Górnośląskiej, to skala regresu Bytomia w wyniku restrukturyzacji przyniosła jest nieporównywalna do stolicy województwa. Ona też wykazała znacznie większą odporność (prężność) na skutki kryzysu finansowego wyrażonego wskaźnikami społecznymi i finansowymi. Osłabienie pozycji Bytomia jest również upatrywane w dynamicznym rozwoju stolicy, przejmującej funkcje metropolitalne z pozostałych miast Aglomeracji Górnośląskiej. Zamiast modelu komplementarności funkcjonalnej obserwujemy rozwój modelu hierarchicznego z dominującą rolą Katowic
10.	Stanieda J. (2012), <i>Strategia kooperacji w klastrach</i> , Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, t. 20, nr 1	Konceptcja rozwoju oparta na klastrach ma znamiona kooperacji	Konceptcja rozwoju oparta na klastrach jest istotna, ponieważ są one postrzegane jako jedna z form budowania konkurencyjności. W artykule zaprezentowano problematykę zespolenia się konkurencji i współpracy w jeden typ relacji i interakcji, który jest cechą charakterystyczną dla mezosystemów gospodarczych,	1. Kwerenda bibliograficzna 2. Badania własne	1. Konceptcja kooperacji jest nierozrwalnie związana z klastrami. Stworzą one nowy sposób myślenia o kreowaniu międzynarodowej konkurencyjności i współpracy między podmiotami, ponieważ cechą charakterystyczną klastrów jest zdolność do generowania i utrzymania przewagi konkurencyjnej, a jednocześnie dobrej współpracy

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5	6
			takich jak klastry. Prowadzi to do nowego sposobu regulacji zachowań podmiotów gospodarczych – kooperacji		2. Podjęcie badań nad tą formą relacji nie jest łatwe ze względu na trudności z operacjonalizacją koncepcji kooperacji. Wskazane jest poszukiwanie miar natężenia relacji kooperacji między przedsiębiorstwami 3. Istnieje zapotrzebowanie na kompleksowe i pogłębione badania nad koncepcją kooperacji w polskich klastrach, gdyż większość z dotychczas przeprowadzonych badań ma charakter fragmentaryczny
11.	Czakov W. (2013), <i>Kierunki badań nad kooperacją</i> , „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, Vol. 14, No 13, s. 7-15	Kooperacja – jednoczesność występowania współdziałania i konkurencji pomiędzy tymi samymi przedsiębiorstwami	Kooperacja jako dynamiczny spłot współdziałania i konkurencji jest wdziecznym, a także obiecującym obiektem badawczym	Metodyka systematycznego przeglądu literatury	1. Dotychczasowe badania ujawniają większe obszary niewiedzy, niż odkrywają wiedzy nowej 2. Wysiłki badawcze układają się wzdłuż trzech osi: – przyczyny pojawienia się kooperacji – asymetrii dotychczasowych wyników – wpływu kooperacji na przedsiębiorstwo 1. Badania potwierdzają pozytywne skutki relacji paralelnego konkurowania i kooperowania. Jednak tego typu strategia nie jest powszechna ryzyka i zagrożeń, co może się przejawiać w poniesionych stratach dla kooperatorów 2. W sektorze przedsiębiorstw high-tech strategia kooperacji staje się szansą na ich dalszy rozwój. Przedstawione wyniki badań obrazują, że korzyści
12.	Zakrzewska-Bielawska A. (2013), <i>Kooperacja – strategią sukcesu? Doświadczenia przedsiębiorstw high-tech</i> , „Zarządzanie Finansami”, Vol. 11, No 4, część 1	Strategia kooperacji jako forma nowatorskiej współpracy w przedsiębiorstwach high-tech	Określenie efektów strategii kooperacji w przedsiębiorstwach sektora high-tech z perspektywy ponoszonych korzyści i strat	Badania przeprowadzono, wykorzystując metodę ankiety, przy użyciu techniki PAPI (<i>Pen and Paper Interview</i>), czyli wywiadów bezpośrednich z udziałem ankietera. Narzędziem badawczym był ustrukturyzowany i wystandaryzowany papierowy kwestionariusz	

cd. tabeli 1

				uzyskane z kooperacji przewyższają jej negatywne skutki 3. Strategia kooperacji może zapewnić sukces organizacji, ale pod warunkiem, że będzie odpowiednio przygotowana i realizowana, a konkurencji będą zachowywać się wobec siebie uczciwie, koncentrując się na współpracy, przy poszanowaniu autonomii partnerów	
13.	Cyglar, J. (2014), <i>Granice inspiracji w kooperacji</i> [w:] <i>Granice zarządzania</i> , red. M. Romanowska, J. Cyglar, Wyd. SGH, Warszawa, s. 325-341	1. Kooperencja jako jednoczesna współpraca i konkurencja 2. Kooperencja łączy w sobie wiele dyscyplin naukowych	Kooperencja jest stosunkowo nową koncepcją, czerpiącą inspirację bezpośrednio m.in. z takich nauk, jak matematyka, ekonomia, zarządzanie oraz prawo	1. Kwerenda bibliograficzna 2. Dane z bazy danych EBSCO 3. Badania własne	1. Nauka o kooperacji jest młoda i wymaga pogłębionych badań 2. O rosnącym znaczeniu, zarówno w wymiarze praktycznym (zachowań strategicznych przedsiębiorstw), jak i koncepcyjnym, świadczy niewątpliwie wzrost liczby publikacji na ten temat 3. Zaprezentowany w artykule wykaz i zakres inspiracji naukowych kooperacji wskazuje na nowość zjawiska i niedostateczną wiedzę o nim. 4. Istnieje paląca potrzeba rozszerzenia i pogłębienia wiedzy o kooperacji przy wykorzystaniu dorobku badawczego innych dyscyplin nauki

Źródło: Opracowanie własne.

Istotę koopetycji wyraża sentencja wygłoszona przez Raya Noordę z firmy Novell, który stwierdził, że „Równocześnie musisz konkurować i współpracować” [Brandenburger i Nalebuff, 1995, s. 58]. To paradoks łączący jednocześnie ze sobą dwie sprzeczne formy działalności, tj. konkurencję i współpracę (koopetację) [Dagnino, 2008]. Równie trafnie istotę koopetycji wydaje się oddawać tytuł powieści N. Price’a *Sypiając z wrogiem* (1987) oraz jej ekranizacji (1991), co potwierdza jego wykorzystanie w publikacjach naukowych, takich jak na przykład B. Quinta *Coopetition: Sleeping with the Enemy* [Cygler, 2014, s. 335]. Tak jak zarządzanie strategiczne, które kiedyś było domeną sektora przedsiębiorstw, a dziś stało się podstawą funkcjonowania sektora publicznego, tak należy oczekiwać, że strategie koopetycji będą w najbliższym czasie nabierały znaczenia, przede wszystkim na poziomie aglomeracji miejskich. Badania dotyczące strategii koopetycji w kontekście aglomeracji miejskich, tak jak w przypadku sektora przedsiębiorstw, wydają się być interesujące co najmniej z trzech powodów: (1) łączą przeciwieństwa rzeczywistych zachowań miast wchodzących w skład aglomeracji miejskich, (2) powinny dawać lepsze wyniki niż strategie konkurencji czy współdziałania, (3) rozwijają się głównie w Europie, stwarzając odrębną specjalność badawczą w skali światowej [Dagnino, 2008, s. 7].

2. Aglomeracja miejska jako podmiot implementacji strategii koopetycji

Pojęcia aglomeracji miejskiej i obszaru metropolitalnego, w przeciwieństwie do pojęcia koopetycji, na dobre zagościły już w leksykonie prawa, ekonomii i zarządzania oraz w literaturze przedmiotu. Pojęcia te nie mają jednak swojej prawnej definicji, gdyż nie funkcjonują w sferze prawnej jako podmioty czy przedmioty oddziaływania władzy publicznej [Niziołek, 2008, s. 25]. Według typologii rozróżniamy aglomeracje monocentryczne, gdzie ośrodkiem centralnym jest jedno duże miasto, oraz policentryczne, gdzie obszar zurbanizowany otacza kilka ośrodków miejskich. W warunkach polskich typowe są aglomeracje monocentryczne, jednak przykładowo Aglomeracja Górnośląska ma charakter wybitnie policentryczny [Parysek, 2008, s. 31].

Próby usankcjonowania prawnego funkcjonowania aglomeracji miejskich w praktyce krajowej odnotowują niepowodzenia. W Aglomeracji Górnośląskiej obserwujemy głównie realizację strategii konkurencyjnych poszczególnych miast wchodzących w jej skład. Potwierdzeniem wydaje się być niepowodzenie Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (GZM), który w założeniach strate-

gicznych miał być koordynatorem takich funkcji metropolitalnych, jak gospodarka odpadami czy transport miejski. Funkcje te, chociaż świadczone na terenie całej Aglomeracji Górnośląskiej, są zarządzane przez poszczególne samorządy. Jak twierdzi Gwosdz [2014, s. 203], miarą niskiej zdolności do realizacji zadań przez GZM jest jego budżet, który w 2012 roku wynosił 4,6 mln zł, co daje 2 zł na mieszkańca. Tymczasem w polityce europejskiej w perspektywie do roku 2020 i dalszej podkreślono znaczenie rozwoju nie pojedynczych jednostek osadniczych, ale szeroko pojmowanych obszarów funkcjonalnych [*Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju...*, 2010]. Ten wymiar terytorialny rozwoju wymaga nowego podejścia do zarządzania tego typu obszarami. Stąd nowo wprowadzony instrument wsparcia, jakim są zintegrowane inwestycje terytorialne (ZIT, ang. *integrated territorial investment*) [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego..., 2013], stanowi swoisty test zdolności dla aglomeracji miejskich do podjęcia współpracy na polach będących dotychczas przedmiotem konkurencji oraz zastosowania podejścia zintegrowanego na rzecz zapewnienia komplementarności dostępnych usług. W Polsce w 2013 roku Ministerstwo Rozwoju Regionalnego uznało, że adresatami instrumentu ZIT będą miasta wojewódzkie wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym [Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2013]. Z punktu widzenia badawczego interesujące jest zróżnicowanie podejść do metody ZIT polskich aglomeracji miejskich, a w szczególności Aglomeracji Górnośląskiej, gdzie metoda ZIT ma być zastosowana na obszarze całego subregionu centralnego, składającego się z 81 jednostek samorządu terytorialnego. Wydaje się, że współpraca samorządów ma charakter bardziej pozorny niż realny i jest podporządkowana sprawiedliwemu podziałowi środków unijnych (w myśl zasady „każda gmina – co najmniej jedno euro”), a nie realnemu rozwiązywaniu problemów aglomeracji.

Niebagatelny czynnikiem potwierdzającym konieczność szukania nowych form współpracy i konkurencji wśród miast aglomeracji są skutki kryzysu finansowego. Aglomeracje miejskie również odczuły skutki kryzysu roku 2008, wyrażające się przede wszystkim wzrostem bezrobocia oraz ograniczeniami produkcji przez przedsiębiorców, którzy byli zmuszeni obniżyć koszty działalności. Co ciekawe, nie wszystkie miasta Aglomeracji Górnośląskiej równomiernie odczuły skutki kryzysu. Niektóre, jak Katowice, wykazały się znacznie większą prężnością miejską niż np. Bytom [Drobniak i in., 2012].

Kolejnym argumentem potwierdzającym zasadność podjętej tematyki badawczej są skutki restrukturyzacji przemysłu w Aglomeracji Górnośląskiej. Po 20 latach transformacji gospodarczej ocenie można poddać powodzenie lub niepowodzenie przekształceń systemowych [Drobniak, 2012]. W chwili obecnej

w Aglomeracji Górnośląskiej ukształtował się model hierarchiczny, z dominującą pozycją Katowic [Gwosdz i Sobala-Gwosdz, 2012, s. 503]. Stolica województwa śląskiego, jako ośrodek dominujący, systematycznie przejmując dynamiczne funkcje usługowe o charakterze ponadlokalnym, ograniczając w innych miastach rdzeniowych aglomeracji możliwości ich wykształcenia. Proces ten wskazuje, że w warunkach neoliberalnej fazy rozwoju po 1989 roku na tym obszarze mieliśmy do czynienia z „pasywną metropolizacją”, związaną z mało efektywnym zarządzaniem, czy wręcz brakiem zarządzania w skali obszaru metropolitalnego. Katowice konsekwentnie realizowały swoją strategię rozwoju, wykorzystując posiadaną przewagę konkurencyjną – status miasta wojewódzkiego i zlokalizowanie w nim większości funkcji ponadregionalnych. Stojące przed Aglomeracją Górnośląską wyzwania w zakresie rozwoju funkcjonalno-przestrzennego są nadal ogromne. Zdaniem Gwosdzia i Sobali-Gwosdz [2012, s. 503] dwa główne z nich to: „(1) równoważenie rozwoju konurbacji katowickiej w ujęciu modelu sieciowego (komplementarność funkcjonalna), a w szczególności odbudowa pozycji miast północnej części rdzenia, zwłaszcza Bytomia; (2) dalsze umacnianie i dywersyfikacja bazy ekonomicznej wobec faktu, że duża część miast to nadal silnie wyspecjalizowane ośrodki przemysłowe”. Wyzwania te potęguje fakt, że konurbację katowicką cechuje obecnie silna depopulacja [Krzysztofik, Runge i Kantor-Pietraga, 2011]. Innym identyfikowanym wyzwaniem badanego obszaru jest niekontrolowany proces rozlewania się miast (ang. *urban sprawl*). Ucieczka ludności miejskiej na tereny wiejskie stwarza wiele problemów miastom. Ludność ta bowiem często korzysta z usług świadczonych w mieście, w tym z rynku pracy, a podatek dochodowy zasila budżety miejscowości zamieszkania. Miasta tracą więc nie tylko mieszkańców, ale również dochody z tytułu podatku od osób fizycznych, a w konsekwencji swój potencjał rozwojowy. Z drugiej strony istnieją instrumenty prawne, które wspierają połączenie dwóch lub więcej gmin w jeden podmiot. Taki podmiot ustawowo ma zapewniony zwiększony o 5% wskaźnik udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych w okresie 5 lat od powołania [Ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, 2015]. W warunkach 14 miast rdzeniowych Aglomeracji Górnośląskiej mogłoby to być ponad 2 mld zł w ciągu 5 lat. Taki scenariusz w kontekście strategii kooperacji i jako przedmiot badań wydaje się być niezwykle interesujący.

Interesujące w sensie badawczym są również potencjalne korzyści i koszty wdrażania strategii kooperacji w aglomeracjach miejskich. Z badań przeprowadzonych przez A. Zakrzewską-Bielawską [2013] w przedsiębiorstwach sektora high-tech wynika, że korzyści uzyskane z kooperacji przewyższają jej negatywne skutki. W prawie 90% badanych firm wysokich technologii jednoznacznie

stwierdzono, że kooperacja zdyktowała ich rozwój [Zakrzewska-Bielawska, 2013, s. 428]. Ponadto rozwój obszarów funkcjonalnych jest rozpatrywany w ujęciu terytorialnym i strategię miast aglomeracji powinny odnosić się w sposób bezpośredni do roli, jaką pełnią lub mogą pełnić w tym skomplikowanym i złożonym organizmie.

3. Zdefiniowanie zadań i metod badawczych

Przedmiotem planowanych badań będzie kooperacja jako koncepcja współpracy konkurencyjnej miast aglomeracji. Podmiotem badań jest aglomeracja miejska – jej policentryczny typ, w tym konurbacja. Zakres przestrzenny badań wiąże się z rozpoznaniem występowania kooperacji w polskich, europejskich i światowych aglomeracjach miejskich. Zakres czasowy źródeł pierwotnych i wtórnych będzie obejmować lata 1990-2014.

Dobór zakresu informacji i metod badawczych jest determinowany specyfiką planowanych zadań badawczych. Ramowy plan badań został stworzony na podstawie zdefiniowanych problemów badawczych. Ich rozwiązanie zakłada realizację sześciu generalnych zadań badawczych. Poszczególne zadania badawcze i metody ich realizacji zaprezentowano w tab. 2.

Tabela 2. Zakres informacji i planowanych metod analizy danych

Zdefiniowanie zadania badawczego	Metody badawcze
1	2
Z1. Specyfika aglomeracji miejskich – wymiar polityczny, społeczno-kulturowy, ekonomiczny i przestrzenny	Kwerenda bibliograficzna , w tym: opracowań teoretycznych, polityk, strategii, programów, raportów ewaluacyjnych determinujących specyfikę aglomeracji miejskich
Z2. Bariery współpracy miast aglomeracji	Kwerenda bibliograficzna , w tym: opracowania teoretyczne i raporty ewaluacyjne dotyczące barier we współpracy miast aglomeracji Studia przypadków wybranych miast aglomeracji zagranicznych i krajowych ukierunkowane na wskazanie zestawu barier utrudniających nawiązywanie współpracy
Z3. Kooperacja jako koncepcja współpracy i konkurencji miast	Kwerenda bibliograficzna , w tym: opracowań teoretycznych, polityk, strategii, programów, raportów ewaluacyjnych dotyczących kooperacji
Z4. Doświadczenia zagraniczne w zakresie kooperacji miast	Kwerenda bibliograficzna polityk, regulacji prawnych, strategii, programów w układzie wybranych państw, regionów, miast wysokorozwiniętych, tj. USA, Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Belgia Studia przypadków obrazujące doświadczenia zagraniczne w kooperacji miast Wywiady strukturyzowane bezpośrednio przeprowadzone wśród przedstawicieli wybranych aglomeracji miejskich (zagranicznych lub krajowych)

cd. tabeli 2

1	2
Z5. Współczesne instrumenty nawiązywania kooperacji miast	<p>Analiza dostępności instrumentów nawiązywania kooperacji miast przeprowadzona na podstawie doświadczeń zagranicznych, tj. USA, Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Belgia</p> <p>Studia przypadków ukierunkowane na wskazanie zalet i wad instrumentów nawiązywania kooperacji miast w wymiarze zagranicznym i krajowym</p>
Z6. Warunki wdrożenia kooperacji wśród miast Aglomeracji Górnośląskiej	<p>Wywiady ustrukturyzowane bezpośrednio z przedstawicielami wybranych miast Aglomeracji Górnośląskiej ukierunkowane na: diagnozę obecnej współpracy i konkurencji miast, rozpoznanie jej uwarunkowań, wskazanie obszarów obecnej oraz potencjalnej współpracy oraz konkurencji, a także barier ograniczających możliwość wprowadzenia koncepcji kooperacji</p> <p>Analiza gry aktorów wskazująca specjalizację funkcjonalną miast Aglomeracji Górnośląskiej, więzki celów oraz stawki strategiczne poszczególnych miast w relacji do zagadnień kooperacji</p> <p>Wnioskowanie logiczne – oparte na krytycznej ocenie przeprowadzonych badań wykorzystujących źródła wtórne (zadania badawcze Z1, Z2, Z3, Z5) oraz źródłach pierwotnych (zadanie badawcze Z4) prowadzące do potwierdzenia (lub odrzucenia) głównej hipotezy badawczej oraz rozwiązania głównego problemu badawczego</p>

Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowanie

Wyniki przeglądu źródeł wtórnych wskazują, że kooperacja jest praktyką menedżerską obecną w wielu sektorach gospodarki (także publicznym), ale wciąż nie znajduje pełnego odzwierciedlenia w badaniach zarządzania strategicznego. Stąd tym bardziej zasadne wydaje się podjęcie badań dotyczących kooperacji jako formy nawiązywania współpracy konkurencyjnej miast w ramach aglomeracji miejskiej.

Oryginalność prezentowanej tematyki badań związanych ze stosowaniem kompetencji w warunkach aglomeracji miejskich polega na zupełnie nowatorskim podejściu do tematu nie tylko w polskich, ale także w międzynarodowych badaniach regionalnych. Stanowi wyzwanie dla samorządów, które przyzwyczajone do realizowania swoich własnych konkurencyjnych strategii, mają dużą trudność, by podjąć realną współpracę na poziomie aglomeracyjnym.

Tematyka planowanych badań wychodzi naprzeciw współczesnym trendom zarządzania obszarami aglomeracyjnym, które znalazły swój wyraz m.in. w *Strategii Europa 2020* [Komisja Europejska, 2010]. W szczególności w tym kontek-

ście interesująca jest metoda zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ZIT), skierowana do obszarów funkcjonalnych (a więc również do aglomeracji). Zakłada ona szeroką współpracę jednostek samorządu terytorialnego tworzących obszar funkcjonalny, warunkując tym samym uzyskanie wsparcia na realizację projektów rozwojowych. Ten pilotażowy instrument wymusza zatem współpracę na podmiotach pozostających głównie w relacji konkurencyjnej.

Wynikiem przeprowadzonych badań będzie rozpoznanie koncepcji, form i instrumentów kooperacji miast w ramach aglomeracji miejskiej, wraz z określeniem warunków ich wdrożenia w Aglomeracji Górnośląskiej.

Literatura

- Brandenburger A.M., Nalebuff B.J. (1995), *The Right Game: Use Game Theory to Shape Strategy*, "Harvard Business Review", July-August, s. 57-71.
- Cygler J. (2009), *Kooperencja przedsiębiorstw. Czynniki sektorowe i korporacyjne*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Cygler J. (2014), *Granice inspiracji w kooperencji* [w:] red. M. Romanowska, J. Cygler, *Granice zarządzania*, Wyd. SGH, Warszawa.
- Czakon W. (2013), *Kierunki badań nad strategią kooperacji*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, tom. XIV, zeszyt 13, część I, s. 7-15.
- Dagnino G.B., Le Roy F., Yami S., Czakon W. (2008), *Strategie kooperacji – nowa forma dynamiki międzyorganizacyjnej?* „Przegląd Organizacji”, nr 6, s. 3-7.
- Drobniak A. (2012), *The Urban Resilience Concept – Economic Perspective* [w:] A. Drobniak, H. Brandenburg (red.), *Urban Economic Resilience – New Concept for Post-industrial City Transition*, "Journal of Economics and Management", Vol. 10.
- Drobniak A., Goczoł L., Kolka M., Skowroński M. (2012), *The Urban Economic Resilience in Post-industrial City – The Case of Katowice and Bytom*, "Journal of Economics & Management", Vol. 10, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice.
- Gwosdz K. (2014), *Pomiędzy starą a nową ścieżką rozwojową. Mechanizmy ewolucji struktury gospodarczej i przestrzennej regionu tradycyjnego przemysłu na przykładzie konurbacji katowickiej po 1989 roku*, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków.
- Gwosdz K., Sobala-Gwosdz A. (2012), *Struktura funkcjonalna i powiązania miast konurbacji katowickiej po dwu dekadach restrukturyzacji*, „Przegląd Geograficzny”, 84, s. 483-507.
- Klasik A. (2002), *Strategie regionalne. Formułowanie i wprowadzanie w życie*, Wyd. AE, Katowice, s. 52-57.
- Krzysztofik R., Runge J., Kantor-Pietraga I. (2011), *Paths of Shrinkage in the Katowice Conurbation. Case Studies of Bytom and Sosnowiec Cities*, WNoZ Uniwersytet Śląski, Sosnowiec.

- Mucha-Kuś K. (2012), *Strategie kooperacji – jak nimi zarządzać?* [w:] J. Harasim (red.), *Współczesna gospodarka – wyzwania, dylematy, perspektywy rozwoju*, Zeszyty Naukowe UE w Katowicach, nr 93, s. 121-129.
- Niziołek M. (2008), *Problemy ustroju aglomeracji miejskich*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Parysek J. (2008), *Agglomeracje miejskie w Polsce oraz problemy ich funkcjonowania i rozwoju* [w:] J. Parysek, A. Tölle, *Wybrane problemy rozwoju i rewitalizacji miast*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 29-48.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.
- Rusko R. (2010), *Value-creation and Networking in Coopetition and Public Value Management – The Two Challenging Complementing Frameworks of Management Studies*, "Manager Journal", No. 12, Faculty of Business and Administration, University of Bucharest, s. 209-223.
- Stanienda J. (2012), *Strategia kooperacji w klastrach*, Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, t. 20, nr 1, Tarnów.
- Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu EUROPA 2020* (2010), Komisja Europejska, Bruksela, marzec.
- Tundys B. (2011), *Kooperacja jako źródło przewagi konkurencyjnej łańcuchów dostaw*, „Logistyka”, 2.
- Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Tekst jedn. Dz.U. 2015 poz. 513.
- Zakrzewska-Bielawska A. (2013), *Kooperacja – strategią sukcesu? Doświadczenia przedsiębiorstw high-tech*, „Zarządzanie Finansami”, Vol. 11, No 4, część 1.
- Zasady uwzględniania wymiaru miejskiego polityki spójności UE, w tym realizacja Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych* (2013), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, styczeń.

INTRODUCTION TO RESEARCH ON THE COOPETITION AS AN CONCEPTION OF THE CITIES COMPETITIVE COLLABORATION IN URBAN AGGLOMERATION

Summary: The main aim of the article is to present the state of research on the coopetition as an conception of the cities competitive collaboration in urban agglomeration. In national and international conditions there is identified an research gap, related to the occurrence of coopetition in public sector. The most of publications are concentrated on the business sector, where also the new research area are discovered and developed. On the Polish research ground there is only the networking approach discussed, which is based on the complementary of function. In the article the results of initial at desk research were presented, including the range of planning research tasks and methods.

Keywords: coopetition, coopetition strategy, urban agglomeration, cooperation, competition.